ГОЛОСИ СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ

Антологія давньоіндійської літератури

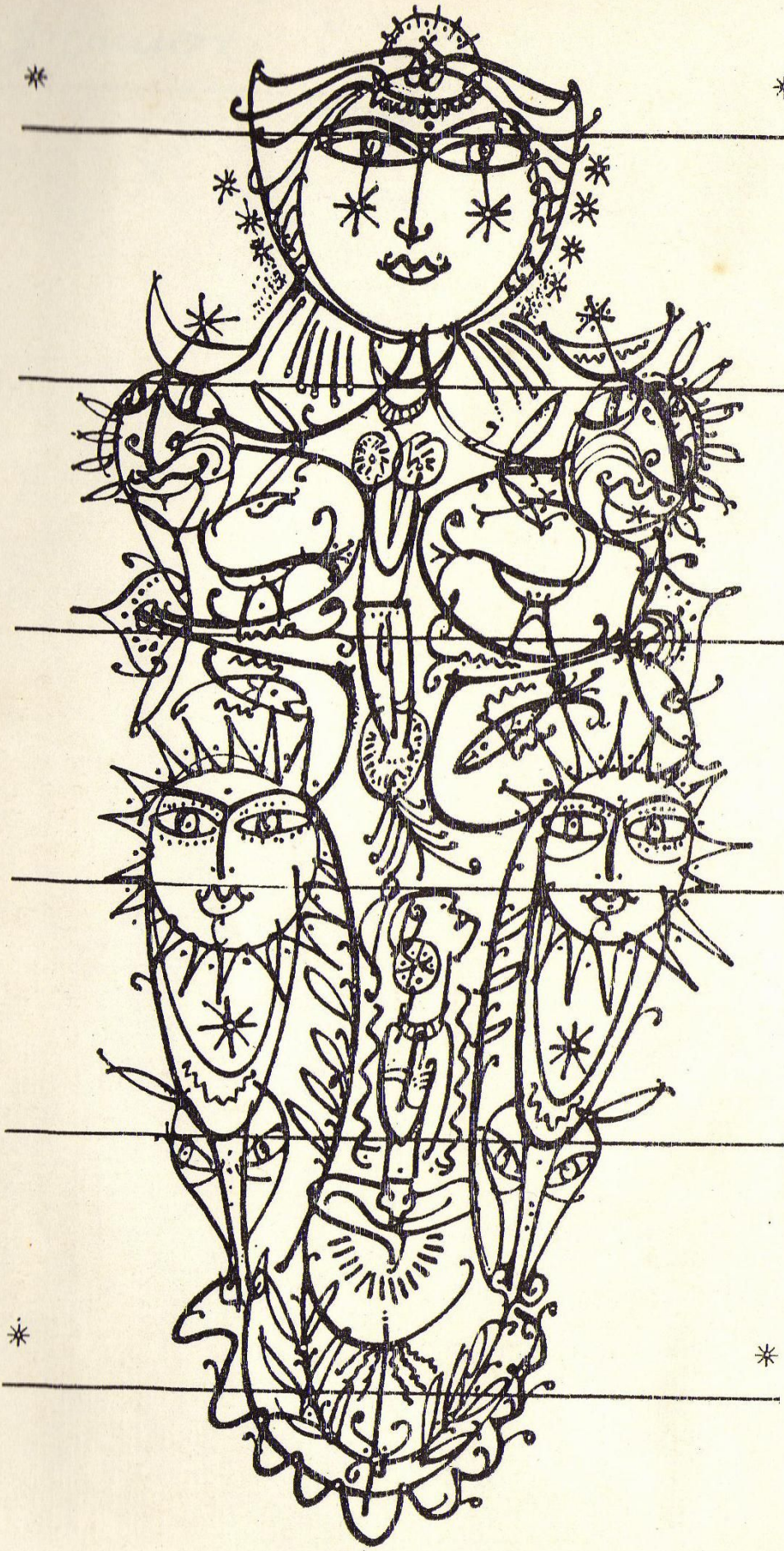

ГОЛОСИ СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ

Антологія давньоіндійської літератури

Упорядкування, переклад із санскриту
і примітки Павла РІТТЕРА

Київ
Видавництво
художньої літератури «Дніпро»
1982

Гімни і легенди найдавніших часів

ДО АГНІ

1 Агні́ я славлю: хатній жрець,
Він жертви бог і дарівник.
Дорогоцінний готар він.

2 Пророки давні і нові
У співах славили Агні.
Хай він богів сюди везе!

3 Ми з ним добудемо скарби,
Які зростатимуть щодня,
Пошану, щастя та синів.

4 Агні! Пожертви тільки ті,
Що ти під захист свій узяв,
Напевне дійдуть до богів.

5 Агні! Ти — жрець, співець, пророк,
Правдивий та славетний бог.
Хай прийде бог з-поміж богів!

6 Агні! Якщо ти схочеш щось
Приємне щедрому зробить,
Ти, Ангірасе, це здійсниш!

7 Агні! Ми молимось щодня,
До тебе завжди ідемо,
Тебе благаєм повсякчас.

8 Над жертвами витаєш ти,
Могутній правди захисник,
В житлі своєму виріс ти.

9 Агні! Ласкавий будь до нас,
Як рідний батько до синів,
З тобою щастя прийде нам!

ДО ВІШНУ

1 Я дії Вішну тут прославить хочу.
Він виміряв землі безмежний простір.
Піднявся Вішну на найвище місце,
Усесвіт кроками трьома пройшов він.

2 Цим подвигом себе уславив Вішну,
Як звір страшний, що по горі блукає.
У межах кроків трьох його широких
Створіння всі своє життя провадять.

3 Цей спів гучний нехай летить до Вішну —
Бика, що широко ступає в горах.
Оцей великий, широченний простір
Один він кроками трьома проміряв.

4 Його три кроки сповнилися медом,
Там насолоджуються в прохолоді.
Оцей великий простір — небо й землю,
Усі створіння він один тримає.

5 Тож зійдемо на шлях його принадний,
Де насолода є побожним людям!
Це ж там, біля найвищого з трьох кроків,
На місці Вішну є криниця меду.

6 Коли б і нам дійти до того місця,
Де мешкають корови міцнорогі!
Нам сяє звідти той найвищий ступінь
Цього бика, що широко ступає.

ДО САВІТАРА

1 Бог Савітар зійшов на возі знову,
Він хоче дбати про свої закони.
Скарби розподіляє між богами,
Щасливу долю праведним дарує.

2 Зійшовши, щоб собі всіх підкорити,
Долоні він широкі простягає.

Його наказам підлягають води,
За ним і вітер рух свій припиняє.

3 Хто швидко їхав, коней розпрягає,
І путь свою кінчає подорожній.
Він заспокоїв голод змієжерів,
І за його наказом ніч настала.

4 Тканину ткаля знов свою згорнула;
Не закінчивши працю кинув майстер.
Підвівся, знявся, встановив години —
Бог Савітар ретельний нам з'явився.

5 Усі, житло хто має, йдуть додому,
Поширює вогонь усюди світло:
І мати синові шматок найкращий
Дає — все за законом Савітара.

6 Той, хто шукав чогось, вже повернувся;
Додому тягне всіх, що мандрували,
Роботу незакінчену лишають,—
І все це за законом Савітара.

7 Ти рибам у воді призначив жити,
Тваринам — на сухій землі, а птахам
Ти для життя усі ліси призначив,—
Закони Савітара непорушні.

8 Невтомний Варуна пішов у воду
Спочити, хоч він ока не заплющить.
(Щоб, не стуляючи очей, спочити,
Спочить, дарма що він у сні пильнує).

9 Ніхто його законів не порушить:
Ні Мітра, Варуна, Ар'яман, Рудра,
Ані біси. Це я задля подяки
Шлю молитви до бога Савітара.

10 Хай щастя нам, натхнення та багатство
Дарує друг богинь і геній мови!
Скарби собі діставши й приховавши,
Улюбленцями Савітара станьмо!

11 На землю з неба за твоїм наказом
Хай дар прийде жаданий, нагорода,—
Співцям твоїм і другові на користь
Славетному, що славить Савітара.

ВІШВАМІТРА І РІЧКИ

Вішвамітра

1 Із нетрів гір, як дві баскі кобили,
Що спущені на волю, похітливі,
Немов дві гарні лижуться корови,—
Віпаші і Шутудрі мчать невтримно.

2 Свій біг прискорюють, за словом Індри,
Як коні колісницю — мчать до моря;
Розбурхуючи хвилі величезні,
Ви прагнете взаємно, дві красуні.

3 До річки рідної я наближаюсь,
До гарної, широкої Віпаші,
В одному річищі мчите обидві:
Одне теля мов дві корови лижуть.

Віпаш

4 Мчимо, розбурхуючи наші хвилі,
Тим річищем, що бог приготував нам.
Не стримати нестримного нам бігу!
Співець покликав нас, чого він хоче?

Вішвамітра

5 Красуні любі, на мій дружній заклик
Спиніть свій бистрий біг хоч на хвилинку!
Моя молитва щира просить річку:
Я син Кавшіків, прагну порятунку.

Віпаш

6 Бог-громовик, сам Індра шлях відкрив нам,
Річкам усунув перешкоду — Врітру.
Бог Савітар нас вів червонорукий,
З його наказу котимось ми вільно.

Вішвамітра

7 Хай буде завжди славна ця подія,
Цей подвиг Індри, як забив він змія:
Він блискавкою знищив перепони;
Річки до простору побігли вільно.

Віпаш

8 Ніколи не забудь цих слів, співаче!
Хай їх повторюють віки майбутні.
Твої пісні хай будуть нам ласкаві,
Ти нас не гань, бо ми тебе шануєм.

Вішвамітра

9 Послухайте співця також ви, сестри,
Прийшов я здалеку з возами, з кіньми.
Вклоніться зграбно, перехід зладнайте!
Річки, спрямуйте течію під осі!

Віпаш

10 Твоїм словам підкоримось, співаче,
Прийшов ти здалеку з возами, з кіньми,
Як жінка, до землі тобі вклоняюсь,
Тобі, як молодиця, я корюся.

Вішвамітра

11 Коли перейдуть по тобі Бгарати,
Відважний рід, надісланий від Індри,
Тоді потік свій знову об'єднайте,
Святі! Такої ласки я благаю.

Вішвамітра, або співець

12 Відважні перейшли Бгарати бродом,
Річки співцеві виявили ласку.
Зростайте та біжіть, дарами щедрі!
Вщерть річище наповнивши, струмуйте.

Замова

13 Хай хвиля до ярма сягає,
Послабить ремінь хай вона,
Нехай безвинні ці бики
Даремно не загинуть тут.

ВАРУНА Й ІНДРА

Варуна

1 Владар подвійний я і цар одвічний,
Як це усі безсмертні нам потвердять.
Законам Ва́руни боги покірні,
Царюю над високим я народом.

2 Так, я — цар Ва́руна, мені належить
Асурів міць і влада споконвіку.
Законам Варуни боги покірні,
Царюю над високим я народом.

3 Я Варуна, я Індра. Землю, небо,
Великі, неосяжні і чудові,
Я міцно спорудив і їх тримаю,
Як Тваштар мудрий, ці усі творіння.

4 Це я струмитися примусив води,
Підпер і небо на святому місці.
Адітин син, законів охоронець,
Я розгорнув увесь цей світ потрійний.

Індра

5 В оточенні ворожому герої
Мене на добрих конях закликають,
Розпалюю я — щедрий Індра — чвари,
Стійкий, могутній, куряву здіймаю.

6 Усе це я створив; ніхто не може,
Боги — також, мені чинити опір.
Коли я вип'ю Соми й похваляюсь,
Увесь безмежний світ мене боїться.

Співець

7 Так, це відомо всім створінням, мудрий,
Все те, що Варуні тут розповів ти;
Усім відомо, що ти знищив Врітру,
Річки з полону визволив ти, Індро.

8 Коли коня на жертву прив'язали,
Присутні сім пророків дарували
Тоді Пурукутсані — Трасадасью,
Славетного, могутнього, як Індра.

9 Пурукутсані вам обом вклонилась,
Офірувала Варуні та Індрі.
Царя даровано їй Трасадасью,
Що знищив Врітру, як і ти, могутній.

10 Багатством, що здобуто, підживімось,
Як жертвою — боги, вівсом — корови.
Нам, Індро й Варуно, корову дайте,
Яка не б'ється, як її доїти.

ДО СВІТОВОЇ ЗОРІ

1 На сході перше світло знову сходить
Із темряви, усталює порядок.
Хай променями зо́рі, доньки неба,
Тепер шляхи висвітлюють для людства!

2 Зійшли на сході зорі різнобарвні,
Немов стовпи, що ставлять при пожертвах,
Оці святі, блискучі й чисті зорі
Ворота в стайні темряви відкрили.

3 Хай завжди спонукають щедрі зорі
Своїм світанням щедрих на пожертви.
Нехай скупі лишаються без світла,
Не прокидаючися, сплять у пітьмі!

4 Оцей ваш шлях сьогоднішній, о зорі,
Старий, або новий, або той самий,
Що з нього щедрим сяяли Навагви,
Ангіри та Дашагви й Сатьядаси.

5 Богині, добре впряженими кіньми
Ви раптом об'їжджаєте всю землю.
О зорі, на нове життя всіх сплячих
Ви будите і дво- й чотириногих.

6 Де є й котра стара зоря, що нею
Встановлений річних частин порядок?
Коли розкішні зорі вже знялися
Однакові, не знайдеш, де є перша.

7 Давали здавна щастя світлі зорі,
Поставши своєчасно за законом.
Тим, хто офірував, співав молитву,
Вони багатство зараз дарували.

8 Вони всі йдуть однаково зі Сходу,
Поширюючись скрізь з одного місця,
Прокинувшися, де закон панує,
Йдуть лавами богині, мов корови.

9 Вони, однакові, разом виходять,
Забарвлені одноманітно зорі.
Потвору чорну тінями ясними
Вони — блискучі, чисті — покривають.

10 Дітей без ліку дайте нам, богині!
Небесні дочки, дайте нам багатства!
Прокинувшись у захисті безпечнім,
Батьками станемо синів хоробрих!

11 Пожертву даючи, до вас звертаюсь,
Блискучі дочки неба, й закликаю:
Славетними зробіть нас серед людства!
Нам це дадуть боги, Земля та Небо.

ДО ПАРДЖАНЬЇ

1 Оцих пісень могутньому співайте
Парджаньї, прославляйте його ймення!
Бик, що реве, дари приносить швидко,
Кладе насіння-зародки в рослини.

2 Дерева він ламає, нищить погань,
Жахає світ він зброєю страшною,
Тікай, безгрішний, від бика такого.
Парджанья гримне й знищить нечестивих!

3 Як ко́ней візник батогом підганяє,
Так він вістунів, що ллють дощ, надсилає,
Як леви ревуть, рев далеко лунає.
Парджанья все небо дощем покриває.

4 І бурхає вітер, а блискавки сяють,
Розкрились рослини, а небо струмиться,
Тваринам на користь трава народилась,
Насіння Парджаньї землі допоможе.

5 Земля його законам підлягає,
За цим законом і худоба скаче,
Керуються й рослини цим законом.
Парджанье! Захист дай своєю міццю!

6 Ви, Марути, дощ з неба нам даруйте
І сім'я потім жеребця спрямуйте!
Хай грім про дощ рясний нам сповіщає,
Асура-батько хай розілле води!

7 Реви, грими і зародки розкидай!
Літай навкруг на возі водяному!
Тягни відкритий міх, униз спрямовуй!
Нехай долини з горами зіллються!

8 Діжу велику піднеси та вилий,
Нехай струмки стрибають над землею,
Укриють, наче маслом, небо-землю,
Смачне питво те буде благочесним.

9 Коли Парджанья заревів
І грішних громом подолав,
Тоді радіє світ увесь,
Все, що існує на землі.

10 Ти дощ пролив: тепер спинися трохи,
Перетвори пустелі на оселі,
Рослини породи, що нас годують,
І знову підживи бадьорість в людях.

ДО ІНДРИ

1 Як Сомою упився мудрий Індра,
Щó з допомогою його робив він?
Ті, хто його при жертві прославляв,
Що від ясного мудреця дістали?

2 Упившись Сомою, сп'янілий Індра
Творив добро, на поміч Сому взявши.
Ті, хто його при жертві вихваляв,
Добро й тоді, добро й тепер дістали.

3 Величності твоєї ми не знали,
Твоєї мудрості не знали, щедрий!
Твої дари, о Індро, найновіші
І міць твоя були нам невідомі.

4 Тепер ти виявив цю міць, о Індро,
Коли ти знищив кодло Варашікхи.
Коли під громом, блискавкою Індри
Загинув їхній проводир у битві.

5 Ти повбивав нащадків Варашікхи,
Поміг Абг'явартіну Чаямані,
Згубив при Гарупії Врічіватів,
Злякавши їхні тилові загони.

6 Загинуло їх тридцять сот при зброї,
При Яв'яваті через легковажність.
І стрілами ти їх розбив, славетний,
Як посуд розбивають,— геть, дощенту.

7 Чиї червоні два бики на ниві
Ідуть та лижуться в одній упрязі?
Той для Стрінджаї подолав Турвашу,
Для сина Девавата — Врічівасів.

8 Два вози та биків, корів ще двадцять,
Агні! Мені дарує князь шляхетний,
Великий Абг'явартін Чаямана,—
Велика нагорода це від Партхів.

ДО ПУШАНА

1 Нам знавця знайди, Пушане,
Що сліди покаже зараз.
«Ось вони»,— хай він нам скаже.

2 Спільно підемо з Пушаном:
Він оселі нам покаже.
«Тут вони»,— хай він нам скаже.

3 Колесо не лусне в нього,
Не розіб'ється і короб,
Не зламаються й обіддя.

4 Хто йому приніс пожертву,
Вже Пушан не занедбає:
Той майно знаходить перший.

5 Хай Пушан пасе корови,
Коні нам охороняє
Та добро нам постачає!

6 Стережи, паси корови
Тим, хто Сому офірує,
Хто пісень тобі співає!

7 Хай ніщо в нас не псується,
Десь у ярі не загине.
Доглядай худобу нашу!

8 Це ж тебе, хто нас пильнує
І скарбів своїх не губить,
Як господаря ми просим.

9 За Пушановим законом
Не зазнаємо ми лиха,
Бо тебе ми прославляєм!

10 Здалека Пушан боронить
Хай правицею своєю.
Втрату нашу поверни нам!

ДО ВАРУНИ

1 Хай не піду я, Ва́руно,
О царю, в житло земляне,
Благий владико, змилуйся!

2 Іду надутий, мов пухир,
О громовержце, і трушусь,—
Благий владико, змилуйся!

3 Якщо, безглуздий, якось я,
О боже чистий, согрішив,—
Благий владико, змилуйся!

4 Співця, що у воді стоїть,
Жага вже мучить почала,—
Благий владико, змилуйся!

5 Коли перед богом якось, о Варуно,
Ми, люди, в своєму житті согрішили,
За гріх той великий ти вже не карай нас!

ЖАБИ

1 Цілий рік вони лежали,
Як брахмани, що постили.
Пісню-відповідь Парджаньї
Жаби зараз заспівали.

2 Коли їх досягла небесна злива,
Мов лантуха сухого на болоті,
Жабині крики залунали звідти:
Як нібито замукали корови.

3 І дощ линув на тих, що нудьгували:
Перед дощем страждали всі від спраги.
Закумкавши, до батька син підходить
З розмовою, вітаються взаємно.

4 Один іде та з другим розмовляє,
Від струменів дістався насолоди.
Ось під дощем стрибає жабенятко,
Зелене та рябе улад співає.

5 Усі наслідують взаємно співи,
З учителем улад співає учень.
Коли вже розподілено мотиви,
Тоді в воді всі голосно співають.

6 Цей, як корова, той, як цап, заводить,
Отут рябий співець, а там зелений,
Єдина назва, розмаїті форми:
Забарвлюють свій голос різно в співах.

7 Немов жерці оті нічному Сомі
Приспівують над повною діжею,
Збираються жаби в ту пору завше,
Коли почнеться величезна злива.

8 Над Сомою брахмани заблагали,
Річне виконуючи чарівництво;
Пітніючи, як служники від спеки,
Усі прийшли, ніхто не залишився.

9 Закон богів виконують щороку
По-людському, не переступлять строку:

Коли доба дощів настане в році,
Розжарений спорожнюється посуд.

Хто, як корова, хто, як цап, співав,—
Співці — рябий, зелений — вволять нас:
Хай жаби сотню нам дадуть корів,
А Сома хай продовжить нам життя!

ДО ВСІХ БОГІВ

(Загадки)

1 Червонобурий, дужий, щедрий,
У золоті і молодий *(Сома)*.

2 Сидить на вогнищі, блискучий
І наймудріший він серед богів *(Агні)*.

3 Залізну взяв сокиру в руки,—
Він найневтомніший з богів *(Тваштар)*.

4 Тримає палицю, якою
В хвилину гніву Рітру він забив *(Індра)*.

5 В руці у нього гостра зброя,
Він ліки знає і блищить, страшний *(Рудра)*.

6 Крадеться по шляхах, немов той злодій,
І знає місце, де знайти скарби *(Пушан)*.

7 Сягає широко, в три кроки,
Він місця, де радіють всі боги *(Вішну)*.

8 Дві пташки летять за одною,
У вічному леті вони *(Ашвіни й Зоря)*.

9 Собі житло створили в небі
Владарі ті два,
що масло п'ють *(Мітра й Варуна)*.

10 Співаючи, знайшли ті гімни,
Що аж сонце запалить могли *(Ангіраси)*.

НАРОДНА ПІСНЯ ПРИ ЧАВЛЕННІ СОМИ

1 Різноманітні в нас думки,
Різниться й доля у людей.
Ушкоджень лікар й тесля хтять,
Брахман же — Сому щоб чавить.
Лийся, Сомо, лийся Індрі!

2 Зібравши хмиз сухий, коваль
Роздмухує його крилом
І, за ковадлом стоячи,
Жде, чи не прийде багатій.
Лийся, Сомо, лийся Індрі!

3 Співець я, батько мій — чаклун,
А мати крутить жорна тут,
Працюємо на різний лад,
Але жадаєм грошей всі.
Лийся, Сомо, лийся Індрі!

4 Жадає кінь легких возів,
А блазень — усмішки панів,
А прутень — волохатих піхв,
А жаба лізе до води.
Лийся, Сомо, лийся Індрі!

ГРАВЕЦЬ У КОСТІ

1 П'янять мене й приваблюють горіхи,
Що котяться, стрибаючи, по дошці,
Сьорбнув я ніби Соми з Муджавату,
Смачний мені Вібгідака живлющий!

2 Не лаялась зо мною вірна жінка,
Була до друзів приязна й до мене,—
Лише та кість, що впала нещасливо,
Мені до жінки зачинила двері.

3 Прогнала жінка, теща розгнівилась,
Нещасному ніхто не співчуває.

Як кінь старий, призначений на продаж,
Гравець-бідар нічого вже не вартий.

4 Його дружину інші обіймають,
Кість ненажерлива його згубила.
А батько, мати й брат його казали:
«Він нам чужий, в'яжіть його, беріте!»

5 Отож і вирішив я більш не грати,—
Пішли всі друзі геть, мене лишили.
Та як брунатні знову забриніли,
Назустріч їм побіг я, мов коханець.

6 До гральні поспіша гравець з питанням:
«Чи виграю?» — і труситься всім тілом.
А кості зраджують його бажання
І ворогам дають щасливі числа.

7 Бо мають ці ко́сті гачки та тернини,
Лукаво вони обпікають, мордують.
Непевні вони, бо, привабивши, зрадять
Гравця вони всі, наче медом политі.

8 Їх п'ятдесят і три танцюють разом,
Як Савітар, додержують законів,
Злякати їх не може гнів могутній,
Адже ж царі повинні їм вклонятись.

9 Скотившися, вони стрибають вгору,
Без рук вони перемагають руку.
Як вугіль чарівний, лежать у ямі,
Вони, холодні, обпікають серце.

10 На самоті гравцева жінка плаче,
Сумує мати: «Син десь зник незнано».
Зацькований, в боргах, шукає гроші,
Вночі блукає повз чужі будинки.

11 Гравець сумує, вгледівши дружину
Чужою жінкою в заможнім домі.
Брунатні коні він запряг уранці,
А згас вогонь вночі, і він жебрачить.

12 «Хто військом незліченним цим керує?
Хто цар найперший є цієї зграї?
Йому я десять пальців простягаю
І присягаюсь: грошей не сховав я».

13 «Не грай у кості, а працюй на полі,
Шануй майно та користуйся з нього.
Ось тут корови, а ось жінка, гравче»,—
Так Савітар казав мені шляхетний.

14 Прихильні будьте ви, нас пожалійте,
Страшним не шкодячи нам чарівництвом,
Нехай припиниться ваш гнів ворожий,
Хай інші потрапляють вам в кайдани!

ПУРУРАВАС І УРВАШІ

Пуруравас

1 Гей, жінко, гей, отямся, стій, жорстока!
Словами перекиньмось між собою.
Адже ж для нас такі розмови звичні:
Ми бавилися ними в день останній.

Урваші

2 Оці твої слова мені навіщо?
Я зникла геть, немов Зоря найперша.
Додому йди собі, Пуруравасе,
Мене вхопити важко, наче вітер.

Пуруравас

3 Немов стрілу, що вилетіла з лука,
Немов коня, що мчить на перегонах...
Той промінь блискавки, той хитрий намір...
Замекали гандгарви, наче вівці...

4 Напій живлющий свекру ти носила,
З їдальні йшла, коли бажав коханець,

До спочивальні з ним, а там кохались:
Злягалися щодня ми і щоночі!

Урваші

Щодня мене проймав ти прутнем тричі,
І до схочу мене задовольняв ти,
Тобі, Пуруравасе, підлягала,
Як цар, заволодів моїм ти тілом.

Пуруравас

На озері фламінго гарних зграя
Пливла гірляндою, знялась і зникла...
Намисто розірвалося червоне.
Замукали привабливо корови.

Урваші

Родився він, за це богині дбали,
Річки його плекали, шанували.
Він, як і ти, народжений для бою,
Жахати ворогів. Боги так хочуть.

Пуруравас

Як зовнішність свою вони змінили,
В безсмертну враз я, смертний, закохався.
Як сарни молоді, вони стрибнули
Й втекли, немов від жеребця кобили.

Урваші

Коли в безсмертну смертний закохався,
З русалчиним не злюбиться він серцем.
Вони, як лебеді, причепурившись,
Кусаються жорстоко, як кобили.

Пуруравас

Мов блискавка, у небі промайнувши,
Моє бажання здійснила русалка,
Герой шляхетний у воді родився,
Життя йому Урваші дасть довжезне.

Урваші

11 Ти народився, як владар всесвітній,
Снагу свою в мене поклав гвалтовно;
Я, чарівна, тебе попереджала,
Тоді не вірив ти. Чого ж благаєш?

Пуруравас

12 Родився син... Коли він знайде батька?
Знайшовши, плакатиме, як і батько!
Хто зможе розлучить подружжя дружне,
Коли ще вогнище палає в діда?

Урваші

13 Тому, хто плаче, я відповідаю:
Хай батько не оплакує заставу,
Я надішлю тобі твоє і наше.
Додому йди, дурний! Мене не візьмеш.

Пуруравас

14 Божок твій піде, та не прийде вдруге,
Загине він безвісно, геть далеко,
На ліжку смерті ляже він, нещасний,
І загризуть його вовки жорстокі.

Урваші

15 Ні, не вмирай, не гинь, Пуруравасе!
Тебе не загризуть вовки жорстокі,
З жінками, бач, дружитися не можна:
Жорстокі в них серця, як у гієни.

16 Коли, перетворившися, між смертних
Чотири осені жила з тобою,
Лиш масла краплею я годувалась,
Тепер вже досить! Годі! Геть пішла я.

Пуруравас

17 Блискучу, що у просторі ширяє,
Тебе коханець кличе знов, Урваші!

Хай щедрий дар мій буде до вподоби,
Вертай сюди! Моє палає серце.

У р в а ш і

18 Боги так визначили, сину Ідів!
Якщо ти вже пов'язаний із смертю,
Нехай твій син богам приносить жертви,
А ти собі на небі знайдеш щастя.

П'ЯНИЙ ІНДРА

1 Гей, чого мені журитись?
Я коня й бика дістану.
Мабуть, Сомою я впився.

2 Наче той бурхливий вітер,
Гне напій мене додолу,
Мабуть, Сомою я впився.

3 Так мене питво вхопило,
Як той огир колісницю,
Мабуть, Сомою я впився.

4 Мукає моя молитва,
Як корова до телятка,
Мабуть, Сомою я впився.

5 Як той стельмах крутить коло,
Пісню я кручу, як хочу,
Мабуть, Сомою я впився.

6 Увесь світ, мені здається,
Наче крихітка маленька.
Мабуть, Сомою я впився.

7 Бо ж мені земля і небо
І по пояс не сягають.
Мабуть, Сомою я впився.

8 Отже, більший я й за небо,
Отже, більший я й за землю.
Мабуть, Сомою я впився.

9 Швиргону я зараз землю
Ось туди й сюди, як схочу.
Мабуть, Сомою я впився.

10 Я одним плечем все небо,
Другим — землю підпираю.
Мабуть, Сомою я впився.

11 Найвеличніший з великих,
Аж до хмар я піднесуся.
Мабуть, Сомою я впився.

12 Навантажився я, годі!
Повезу богам пожертви.
Мабуть, Сомою я впився.

ДО НОЧІ

1 Ніч зійшла і оглядає
Все довкруг чарівним зором,
Закосичившись в оздоби.

2 Простяглася на весь простір —
По долинах та по горах.
Пітьму геть жене зірками.

3 Світла ніч коли настала,
Світло денне заступила.
Хай від неї морок згине!

4 Наша будь з тієї хвилі,
Як зібралися ми спати,
Ніби птаство на дерева.

5 Всі оселі вже поснули,
Всі пташки, і всі тварини,
І орли, лишивши здобич.

6 Злодія жени далеко,
Ноче,— вовка та вовчицю,—
Дай заночувати гарно.

7 Пітьма нас перемагає,
І заковує нас морок,
А зоря своє все ж візьме.

8 Шлю пісні я, мов корови,
Вибирай же, донько неба,
Гімн собі, як на змаганні!

КОСМОГОНІЯ

1 Буття і небуття тоді не бу́ло —
Повітря не було́ й склепіння неба.
Що покривало? Де? Що захищало?
Була вода? Глибокая безодня?

2 І смерті не було, безсмертя — також,
Між днем і ніччю не було відміни,
Те дихало саме, одне без вітру.
І більш нічого не було, крім того.

3 Вкривала пітьма пітьму споконвіку,
Цей всесвіт ввесь — мов океан без світла,
Той зародок, що хаосом був вкритий,
Один від сили спеки народився.

4 Любов спочатку виникла від нього,
Що стала першим для думок насінням;
Знайшли зв'язок між сущим і несущим,
У серці стежачи думками, мудрі.

5 Думок тих промінь наскрізь простягнувся.
Що на горі було? І що зі споду?
Там сім'яносці, тут же — їх сприймання.
Зусилля знизу, зверху поривання.

6 І хто це знає й хто про це повіда?
Звідкіль цей всесвіт народивсь та виник?

Боги пізніш за нього народились?
А як оце втворилося, хто знає?

7 Світобудова ця звідкіль взялася?
Чи створено її було, чи йнакше?
В найвищім небі хто її пильнує,
Той, певно, зна чи, може, й він не знає?

ДО ЛІСОВОЇ ФЕЇ

1 Лісовичко, Лісовичко,
Заховалась ти в лісочку.
До села шляху не знайдеш?
Жах тебе перемагає?

2 Як цвіркун в гаю озветься
Та цикади зацвіркочуть,
То мов ніжні звуки віни
Лісовичку вихваляють.

3 Ніби тут корови паслись...
Ось хатину я вже бачу.
Ось надвечір Лісовичка
Удає скрипіння воза.

4 От мов хтось корівок кличе,
Мов дерева хтось рубає,
Хтось увечері в лісочку
«Пробі, пробі!» мов гукає.

5 Лісовичка не нашкодить,
І ніхто не нападає.
Ягідок солодких з'ївши,
Відпочинь собі, як хочеш.

6 Запашну, смачну й поживну
Лісовичка їжу має.
Всім створінням рідну матір —
Похвалив я Лісовичку.

ДО ВІТРУ

1 Вітре! Дми на серце наше,
Живним тихим лікуванням
Нашому життю дай визвіл!

2 Ти нам рідний батько, вітре,
Ти нам приятель, ти брат нам.
Дай-бо сили, щоб нам жити!

3 Вітре! Там в твоїй домівці
Є великий скарб безсмертя:
Дай нам сили, щоб прожити!

ДО ВАРУНИ

1 Він владар, і щонайвищий,
Він усе, мов зблизька, бачить.
Хтось пройти таємно дума,
А боги про все дізнались.

2 Як хто стоїть, хто ходить, хто сховався,
Хто рухається крадькома, тихенько;
Чи два, зійшовшися десь, розмовляють,—
Цар Варуна все знає, усе віда.

3 Цареві Варуні земля належить.
Велике небо все — згори додолу.
Хоч стегна Варуни — два океани,
Він сам ховається в одній краплині.

4 Нехай пройде будь-хто все небо наскрізь,
Від Варуни-царя він не звільниться!
Наглядачі його на небі бродять
І землю безліччю очей проймають.

5 Цар Варуна все оглядає й бачить,
Що між землею й небом, поза ними.
Очей мигтіння кожне лічить в людях,
Немов гравець у кості, грає ними.

6 О Варуно! Твої в'язила, тричі
Простягнені, сім раз по сім блискучі,
Хай закують тих, що неправду кажуть,
І визволять усіх, що кажуть правду.

7 О Варуно всезрячий! Ошуканця
Оплутай і повік не випускай!
Хай черево розпухне злому й лусне,
Як розсипається без обручів діжа́.

8 Карати може Варуна й простити.
Тутешній він і в той же час чужий,
Божественний і людський в той же час.

9 Всіма в'язилами тебе в'яжу я.
Я вже такий, а мати й батько — інші.
В'язила всі тобі передаю.

ДО КАШЛЮ

1 Як думки разом з бажанням,
Що летять далеко й швидко,
Так лети і ти, о кашлю,
За думками геть, далеко!

2 Як ті стріли найгостріші,
Що летять далеко й швидко,
Так лети і ти, о кашлю,
Згинь, щоб сліду не лишилось!

3 Як блискучий промінь сонця,
Що летить далеко й швидко,
Геть лети і згинь, о кашлю,
В глибині морській далеко!

ДО ВЕЛИКОЇ МАТЕРІ ЗЕМЛІ

1 Велика істина, закон могутній,
освяченість і подвиг,
І жертва та святі слова тримають міцно землю.
Вона панує над усім, і що було, й що буде.
Нехай Земля широкий простір нам відкриє!

2 Вона не зазнає ваги від тих людей, що ходять,
На ній степи, долини й гори незліченні,
Ростуть і трави, що різноманітну мають якість.
Нехай Земля розкриє простір, дасть нам щастя!

3 На ній вода існує — моря і ріки,
На ній боги безсмертя здобули для себе,

Живе все те, що диха й рухатися може.
Нехай Земля ця дасть нам перемогу!

4 На ній оці чотири світу сторони існують,
Є ниви та поля, народжується їжа,
Живе все те, що дихає й перебуває в русі.
Нехай земля дає нам молоко й худобу!

5 На ній ворогували споконвіку давні люди,
На ній боги колись перемогли асурів,
Живуть корови розмаїті, коні й птаство,
Нехай земля нам дасть щасливу долю й щастя!

6 Тривка підпора держить все,
скарби в собі ховає,
У грудях золотих її усе живе міститься,
Вона Вогонь вселюдський пестить,
злігся з нею Індра,
Нехай вона і нам багатство забезпечить!

7 Боги завжди про землю нашу дбають,
Невтомно дбають про широкий простір.
Нехай вона солодким медом нас частує
І славою увінчує приємно!

8 Вона пливла на океані воднім споконвіку,
Її пізнати духом намагались мудрі.
Земля, що її серце є в найвищім небі,
Що істину в собі містить,— безсмертна.
Тож силу, поки ми живем на світі,
Нехай оця земля нам подарує.

9 По ній для всіх струмують спільні води,
Не зупиняючись ані по днях, ані по ночах,
Земля, що має на собі річки великі,
Нехай дає нам молоко й здоров'я!

10 Розмірivши її, пройшли Ашвіни наскрізь,
І Вішну кроками трьома її проміряв,
Могутній Індра визволив від сил ворожих,
Хай молоко мені, як мати синові, Земля дарує!

11 О Земле! Гори та верхів'я, снігом вкриті,
Твої ліси,— нехай все буде нам на користь!

На цій червоній, чорній, бразолійній
Землі широкій, що її сам Індра захищає,
Я на своєму місці переможний став,
не відаю поразки!

12 Й туди, де міститься твоя серéдина, о Земле,
Твій пуп і всі скарби,
що з тіла твойого походять.
Посадови нас, відкрий нам себе!
Мені за матір ти, о Земле, я — твій син!
Парджанья, батько наш, нехай нам допоможе!

13 На цій Землі усюди олтарі будують,
Пожертв тканину тчуть майстри премудрі,
На ній споруджують стовпи для жертви
Високі і освячують обрядом.

14 Хто нас ненавидить, чи ворогує з нами, Земле,
Або озброєний готує в серці напад,—
Ти видай нам його, щоб він загинув, Земле!

15 Від тебе народившись, по тобі ступають
Усі тварини — і двоногі, і чотириногі,
Тобі аж п'ять народів смертних підлягають,
Це ж їм безсмертне світло
Сонце подає, що сходить.
Нехай твої потоки молоко нам постачають!
Як мед, солодку ти мені створи, о Земле, мову.

16 На матері оцій, що всі рослини родить,
Землі тривкій, широкій і могутній,
На цій міцній землі живім щасливо!

17 Житлом великим стала ти, зросла велика,
Великий є твій тиск і рух невтримний.
Тебе ж бо захищає сам великий Індра,
Блискуча земле, дай і нам блискучість,
Подібну золоту — ясну і сяйну!
Нехай же нам ніщо не заважає!

18 Вогонь є на Землі, він є й в рослинах,
І води мають теж вогонь усюди,
Вогонь прихований є і в камінні.

19 Вогонь палає з неба, сяє, палить,
І люди тут запалюють вогонь, як бога,
Що жертву возить і до масла ласий.

20 Земля, в якої одягом — вогонь, що має чорні
Коліна, хай подасть мені
блискучість і бадьорість!

21 Богам на цій Землі приносять люди жертви
Різноманітні й дуже смачно їх готують.
Нехай Земля життя дарує нам багаторічне
І нам дозволить аж до старості дожити!

22 Тим духом, Земле, що здіймається від тебе,
Що мають у собі рослини й води,
Який дістали і Апсари і Гандгарви,
Дай нам пахтіти так,
щоб ми ненависті не підпадали!

23 Тим духом, що є в квітах лотосів пахучих
І що боги дістали на весіллі Соми.
Дай нам пахтіти так,
щоб ми ненависті не підпадали!

24 Твій дух принадний є у людях, Земле,
Він є в чоловіках, жінках, героях, конях
І є в птахах, слонах, є в диких сарнах.
Оту красу, що є в дівчатах, Земле,
Дай і мені,
щоб я ненависті не підпадав ніколи!

25 Земля збудована
із скель та пороху й каміння міцно.
Землі золотогрудій цій з пошаною вклоняюсь!

26 На ній ліси стояли велетенські споконвіку,—
Звертаюсь до Землі могутньої, що всіх годує.

27 Коли ми сидимо або підвестись хочем,
Чи стоїмо, чи хочемо ступнути
То правою, то лівою ногою,—
Щоб не спіткнутись нам на цій Землі ніколи!

28 Я до Землі терплячої, що нам гріхи змиває,
З благаннями звертаюсь, молитвами!
Вона годує нас, несе нам їжу, масло.
О Земле, на тобі нехай усі ми сядем!

29 Нехай по тілу нашому струмляться води,
Нехай наш піт на наших ворогів перейде,
О Земле, я водою вмився, я вже чистий.

30 Усі твої краї на заході, на сході,
На півночі й на півдні, Земле-мати,
Нехай мені на користь будуть в мандрах,
Щоб я не впав, аж доки житиму на світі.

31 Ти не підштовхуй нас ні спереду, ні ззаду,
Ні зверху, ні зі споду,
не віддалюй нас від себе,
Рятуй нас, Земле,
щоб лихих людей ми не зустріли,
Далеко, геть далеко
віджени від нас ти вбивців.

32 О Земле, доки я дивлюсь на тебе з сонцем,
І в цей, і в другий рік хай я не втрачу зору!

33 Якщо я на тобі лежу й перевертаюсь
Чи то на правий, чи на лівий бік, о Земле,
Чи горілиць лежу, не заважай,
Бо ти повинна підлягати всім, як ліжко!

34 Те все, що викопав я на тобі, о Земле,
Нехай воно зростає швидко знову,
О чиста, хай не вражу я тебе, не вріжу!

35 Від тебе літо і пора дощів залежить, Земле,
І осінь, і зима, пора передвесняна,
І весняна,— усі частини року безупинно
Нехай щодня, щоночі молоко нам постачають!

36 Красуня, що в страху уникла Змія
І на якій горить вогонь, що у воді ховався,
Нечесних Дасьїв зраджує та обирає Індру,—
Не Врітру,— і хороброму самцеві підлягає.

37 На ній споруджені олтар,
намет, стовпи для жертви,
І гімнами богів брахмани славлять мудрі,
Жерці-майстри готують Сому Індрі.

38 На ній корів здобу́ли співами творці премудрі
І сім пророків тих, що здавна вичавили Сому.

39 Нехай Земля нам бажані скарби покаже,
І Бгага виявить себе,— керує ж нами Індра.

40 Танцюють люди на Землі, говорять і співають,
Гуторять, борються, б'ють в барабани гучно,
Нехай вона суперників, що є, усуне геть далеко
І від нових суперників нехай заступить!

41 На ній є їжа, рис, ячмінь. Ці п'ять народів
Вклоняються Землі, Парджаньєвій дружині.
Нехай вона дощів нам плідних подарує!

42 На ній боги споруди велетенські утворили,
За грунт її й скарби йде боротьба страшенна.
Нехай цю Землю, що приховує скарби у надрах,
Праджапаті усюди зробить нам зичливу!

43 Земля, яка таїть в собі скарбів без ліку,
Нехай багатство, золото, алмази нам дарує!
Богиня, що дає дари свої ласкаво й гоже,
Нехай багатствами своїми нас ущедрить!

44 На ній живуть народи різні, розмовляють різно,
Різняться в звичаях,
додержують законів різних.
Нехай Земля струмить
скарби нам безліччю потоків,
Немов корова, що дає доїть себе й не б'ється.

45 Той змій чи скорпіон з отруйним жалом,
Комахи, що, сховавшися від холоду, померзли,
Ті хробаки, що за пори дощів постали всюди,—
Все те, що повзає,
нехай до нас і не торкнеться.
Даруй нам тільки те,
що може бути нам на користь!

46 Шляхами, по яких мандрують люди,
І добрі, і лихі, й вози снують,
Не дай зустріти нам злодіїв та бандитів!
Даруй нам тільки те, що нам на користь!

47 Вона однаково дурних і мудрих носить,
І спричиняє смерть однаково лихим і добрим,
Вона однаково і свійських кабанів годує,
І диких вепрів тих, що по лісах блукають.

48 І звірів диких тих, які блукають в лісі,—
Ведмедя, лева, тигра, що їдять людей, шакала
І вовка лютого,— всю погань
віджени від нас, о Земле.

49 Апсарів і Гандгарвів
та злих демонів,— Пішачів, Кімідінів,
Ворожу силу, погань — віджени від нас, о Земле!

50 По ній літають і птахи двоногі різні:
Фламінго, соколи, шуліки, дикі гави,
І віє вітер Матарішван, котрий лама дерева,
Здіймає порох, а за ним вогонь палає.

51 На ній червоне з чорним поєдналось,
Розподілились на Землі і дні, і ночі,
Дощі її, широку, обгортають щільно,
Нехай вона життя нам дасть приємне!

52 Земля, повітря й небо в дар дали
Мені це місце, щоб я жив на ньому,
Божественний вогонь, і Сонце, й Води,
Усі боги мені подарували розум.

53 Я переміг, бо скрізь перемагаю,
Я подолав усе, бо всемогутній я!

54 Богине, коли ти розкинулась безкраю
І за богів велінням простяглась усюди,—
Ти щастя набула великого для людства
І утворила ці чотири сторони у світі.

55 Коли по селах і лісах, що на Землі існують,
Збираються чоловіки,
щоб якнайкраще тут змагатись,
Дай у змаганнях цих мені перемогти!

56 Як кінь, що відкидає порох геть від себе,
Відкинула Земля народи, що на ній постали,
Вона створіннями керує, їх обороняє,
Й підтримує вона дерева, й всі рослини.

57 Усе, що я кажу, воно, як мед, солодке,
Коли на будь-кого дивлюсь, йому приємно.
Всіх можу захопить: промовець я блискучий.
Дай ворогів мені своїх здолать!

58 Ласкава, лагідна і запахуща
Земля, що має у собі питво, як мед, солодке,
Нехай вона мене, широка і велика,
Оцим питвом солодким щедро почастує!

59 Пожертвами здобув із океану Вішвакарман
Її, коли вона у хаосі зникала,
Як сховище всіляких насолод для людства,
Вона з'явилася разом із матерями.

60 Ти джерело всіх радощів, безмежнеє для людства,
Усі бажання, як Аділі, ти задовольняєш,
Все, що тобі бракує, зараз же поповнить
Праджапаті, як споконвічного закону виконавець.

61 Нехай твоє нутро, не підлягаючи хворобам,
Усе для нас народжує, як мати діток,—
Усе життя своє ретельно й пильно
Ми шануватимем тебе пожертвами, о Земле!

62 О Матір, ти постав мене ласкаво
На місці убезпеченім, щасливім!
У згоді з небом забезпеч, о Матір,
Моїм нащадкам і мені багатство!

ГОЛОСА ДРЕВНЕЙ ИНДИИ

Антология древнеиндийской литературы

Составление, перевод с санскрита и примечания
Павла Григорьевича РИТТЕРА

Киев, издательство художественной
литературы «Днипро», 1982

(На украинском языке)

Редактор *В. Г. Струтинський*
Художник *Р. З. Масаутов*
Художній редактор *В. С. Мітченко*
Технічний редактор *Л. І. Ільченко*
Коректор *Н. І. Харчук*

Інформ. бланк № 1643

Здано до складання 17.02.82.
Підписано до друку 19.08.82.
Формат 84×100$^{1}/_{32}$. Папір тифдручний.
Гарнітура літературна. Друк високий.
Ум. друк. арк. 17,16.
Ум. фарб. відб. 17,797.
Обл.-вид. арк. 17,709.
Тираж 14 000. Зам. 2—148.
Ціна 1 крб. 70 к.

Видавництво
художньої літератури «Дніпро».
252601, Київ-МСП,
вул. Володимирська, 42.

Київська книжкова фабрика
«Жовтень».
252053, вул. Артема, 25.

Г61 **Голоси Стародавньої Індії:** Антологія давньоіндійської літератури / Перекл. із санскриту, упорядкування П. Ріттера; Передм. І. Серебрякова.— К.: Дніпро, 1982.— 351 с., іл.

В антології представлено зразки найдавніших пам'яток словесності народів Індії — гімни «Рігведи», «Атхарваведи», фрагменти великих епосів «Махабгарата» і «Рамаяна», буддійської літератури (з книг «Дгаммапада», «Суттаніпата», «Джатаки»), а також санскритської класики (твори Калідаси і Бгартріхарі).

Г 70500—211 / М205(04)—82 211.82.4703000000 И(Інд)